אחת הסוגיות שמצריכות שינוי מהותי נוגעת למערכת היחסים שלנו עם הטבע, ועליה להיות כזו המבוססת על חוסן הדדי, יציבות ובריאות | צילום: לורנצו מיימון, unsplash.com

האם וכיצד יהיה משבר הקורונה אבן דרך במערכת היחסים שלנו עם הטבע

נקודת מבט | גיליון אביב 2020 / כרך 11(1) / קורונה וסביבה | 11 במאי, 2020

איריס האן
מנכ"לית החברה להגנת הטבע

ציטוט מומלץ

האן א. 2020. האם וכיצד יהיה משבר הקורונה אבן דרך במערכת היחסים שלנו עם הטבע. *אקולוגיה וסביבה* **11**(1).

תנים לאור יום בפארק הירקון, חזירי בר מהלכים ברחובות חיפה, יעלים מטיילים בחופי אילת, ציוץ ציפורים נשמע במקומות שקודם נשמעו בהם רק צופרי מכוניות. ברגשות מעורבים ובנפש חצויה אני עוקבת אחר התמונות, הסרטונים והכתבות המתעדים את שגשוגו של הטבע בימים אלה, כשהפעילות האנושית במרחב הציבורי נאסרה כמעט לחלוטין. אומנם משמח מאוד את הלב והעין לראות את חיות הבר מתהלכות לצידנו שלוות ובטוחות, אבל כותרות כגון "בני האדם בסגר וחיות הבר נהנות" מטרידות אותי במסר שהן משדרות: מסר שמקבע תפיסה שגויה, של 'הוא (הטבע) או אנחנו', תפיסה שלפיה טובת הטבע עומדת בניגוד לטובת האדם ולרווחתו או על חשבונו, והטבע יכול לשגשג, רק כשאנו, בני האדם, מצרים מאוד את פעילותינו, ומסתגרים בבתינו. מתאם מטריד נוסף עשוי להיווצר בין השיפור במדדים סביבתיים, ובראשם איכות האוויר, לבין השפל הכלכלי והשבתת הפעילות האנושית שהביאה עימה הקורונה.

חבורת סקייטרים חדשה השתלטה על הסקייטפארק במצפה רמון. אומנם משמח מאוד לראות את חיות הבר מתהלכות לצידנו שלוות ובטוחות, אבל כותרות כגון "בני האדם בסגר וחיות הבר נהנות" מטרידות במסר שהן משדרות. הוא מקבע תפיסה שגויה שלפיה טובת הטבע עומדת בניגוד לטובת האדם, ושהטבע יכול לשגשג רק כשבני האדם מצרים מאוד את פעילותיהם | צילום: עדן כהן ביוגל, Bügle Eden
לעת כתיבת שורות אלה אנו עושים צעדים ראשונים של חזרה לשגרה, ובמסגרתם נשאלת השאלה הבלתי נמנעת – מהם הלקחים שיש ללמוד מהמגפה, ומה עלינו לשנות ברמה האישית, הלאומית והבין-לאומית כדי להגדיל את החוסן האנושי מפני מגפות ובכלל.

אין ספק כי אחת הסוגיות שמצריכות שינוי מהותי נוגעת למערכת היחסים שלנו עם הטבע. לא מערכת יחסים שלפיה על האדם לסגת ולהסתגר כדי לאפשר את שגשוגו של הטבע, אלא כזו המבוססת על חוסן הדדי, יציבות ובריאות.

אחת ההשערות הרווחות לגבי מגפת הקורונה היא כי בדומה למגפות קודמות לה, מדובר במחלה זואונוטית, שמקורה במוטציה נגיפית שעברה מבעלי החיים לבני האדם בעקבות ציד ואכילת חיות בר. מחלות זואונוטיות נוצרות ומתפשטות עקב ציד, סחר ואכילה של חיות בר והרס בתי הגידול שלהן; גידול נרחב וצפוף של חיות משק לצורך תעשיית המזון מן החי הוא סוכן להעברת המחלות (כמו בשפעת החזירים לדוגמה), ונוספת לכך הגלובליזציה היוצרת תשתית להתפשטות שמהירותה אינה נתפסת מאדם אחד בסין אל מיליונים בכל רחבי הגלובוס.

אך זו אינה הסיבה היחידה לצורך הדחוף בהגדרת מערכת יחסים מחודשת ובריאה עם הטבע. המשבר הנוכחי המחיש לנו, שוב, כמה קיומנו האנושי תלוי בטבע. הוא הזכיר לנו כי מערכות טבעיות בריאות, יציבות ומתפקדות אינן מותרות. הן בסיס הקיום שלנו בכל תחום שהוא – ביטחון תזונתי; הספרייה הגנטית המבטיחה את חוסנה של החקלאות, ומשמשת מקור לפיתוח תרופות; הערובה לאוויר נקי, למערכת אקלימית מאוזנת, למים נקיים וכמובן למרגוע, להשראה ולשלווה. הטבע הוא בן הברית העיקרי שלנו לאפחות פליטות הפחמן הגורמות למשבר האקלים, ולצמצום ההשלכות החמורות שלו. ככל שנפגע יותר בטבע – נחריף את משבר האקלים, נחליש את יכולתנו להתמודד עימו, נגדיל את הסיכוי להתפרצות ולהתפשטות מחלות, ונעמוד חשופים וחלשים יותר מולן, אם וכאשר הן יתפרצו שוב.

נקודת המוצא שלנו קשה: דו"חות האו"ם מלמדים אותנו עד כמה מצב הטבע בכי רע, עד כדי סיכון עצם יכולתנו להתקיים על פני כדור הארץ. אם לא תינקט פעולה מיידית, ליותר מ-500,000 מינים לא ייוותר מספיק מרחב

מחיה שיבטיח את המשך קיומם לטווח הארוך. עם זאת, אחד הלקחים מעוררי התקווה של משבר הקורונה, הוא שיתוף הפעולה הבין-לאומי, התיאום וההתגייסות העולמית להילחם באויב משותף, מתוך תובנה כי ללא מאמץ משותף – סופנו להיכשל. לקח זה יכול וצריך לשמש אותנו כאנושות מול האתגרים המתמשכים – משבר האקלים ומשבר המערכות האקולוגיות, השזורים זה בזה. אם נדע להיחלץ ממשברים אלה בכוחות משותפים, יהיה הכדור כולו בריא יותר, עמיד יותר בפני מגפות, וחסין יותר להתמודד עימן.

כולנו, אני מניחה, רוצים לחזור לשגרה המוכרת לנו, אך זו חייבת להיות שגרה אחרת, שגרה של מערכת יחסים איתנה ובריאה עם הטבע, שבבסיסה התובנה בדבר התלות שלנו בו, כבוד, צניעות וענווה מול האוצר הבלום שקיבלנו למשמרת, והפנמת המחיר הכבד של הזלזול בו וניצול היתר שלו.

בסופו של דבר, הטבע יכול להתקיים בלעדינו, אבל אנו לא נוכל להתקיים בלעדיו. עשירים, מפותחים וטכנולוגיים ככל שנהיה – הטבע הוא הבסיס לקיום האנושי, והמפתח לחוסן, לבריאות, ליציבות ולרווחה אנושית. אם נפָגע בטבע – ניפָגע אנו עוד יותר.

אין משמעות הדבר ויתור על הרווחה, על השגשוג הכלכלי ועל העושר. נהפוך הוא. מערכות טבעיות בריאות ואיכות סביבה ראויה הן סממן לצמיחה בריאה ולכלכלה יציבה ומקיימת, המכירה בגבולות ההון הטבעי – משאבי הטבע – ואינה מנצלת אותם בחזירות תוך יצירת גירעון על חשבון הדורות הבאים. המאבק העולמי במשבר הקורונה לימד אותנו שאנו כאנושות יכולים לעשות זאת.

בימים אלה נערכים משרדי הממשלה, המועצה לביטחון לאומי ואחרים – להפקת לקחי הקורונה. ראוי ומתבקש שמצב המערכות הטבעיות בישראל יהיה אחד הנושאים החשובים שעל סדר היום, במקום ראוי וגבוה כיסוד ליצירת חוסן. כפי שמסתמן כעת, אנו עדיין רחוקים מאוד מכך. זהו אחד האתגרים המרכזיים שלנו כארגוני סביבה בימים אלה.